

Nyelvjárási szövegek*

XII. Hajdú-Bihar megye

Furta. A felvételt Sebestyén Árpád készítette 1958. október 6-án.

[Meséljen a fiatalságáról!]

Legények vótun kérem. Ált a világ nekünk, mind bésorozot katonáknak, mindem vasárnap mulattunk, hun a kocsmába, hun a bálba, míg oszt nem jött az a betyár hó^unap, októbër hatodika. Akkor aszt élméntem éⁿ is a többiekkè^l, éⁿ Dëbrëcëmbë mëntem a Magyar Kiráji Második Homvét Huszárezrethë, ott, ott is szó^ugátam, ott is vó^utam huszonhét hónapig ëtyhúsztomba. Másut nem vó^utam, csak úty ha kiköldetëzsbë ha vó^utam ëty párszor. Vó^utam ëtyszër Béⁱdzsbe, valami tisztí lqnt hozstam haza, asztám vó^utam ëtyszër Nagyváradon, akkòr mëg valami verekëdisir min tanu lëttem bëidëzvë, éⁿ nëm vó^utam rëzsësse, nëmcsak verekëdis vó^ut, hanëm agyon is ütöttek itt ëggy embërt, az éⁿ jelënlitëmbë, aszt a biró^uság onan a katonasáktül idëzëd bë. Ennyit nem vó^utan soha Dëbrëcëmbë, a többit, a huszonhë^t hó^unapot ot tó^utöttem lë, mint huszár.

[Ez a háború előtt volt?]

Háboru elött. Kilencszáznityü kilencszászhát októ... vagy decembër hãrminc-ëggyig, a huszonhë^t hó^unap.

[Mi történt az életében, miután hazajött a katonaságtól?]

Hát akkor kërëm mëg nõ^utlem marattam ëggy éⁱvig, jártam a jányok utá. [Nevet.] Az asszonnak való^u utá. Hád osztán októ... kilencszászhë^t novembër hetediké^m mëg is esküttem a felesigëmmel, mëgvam mëg ma is, ü is. Azután oszt tütöttük az ile-tünket, úgy, ahoty tuttuk.

[Hát a világháborúban volt?]

Vó^utam. Három éⁱvig vó^utam ott is. Ugyan ennek^l az ezrednek a keretejim belö, ahun szölgá^tam. Ot min távirász küldönc szölgá^tam, csak mint ëty fë^l éⁱvet körübelü, mikor kimëntünk a harctërre, akkòr a századná vó^utam éⁿ is. Ott osztá hun a kozág zavàrt minket, hum mink a kozákot. Ez ity tó^utt, ez a fë^l esztendö^ü akkòr el. Mërt

* Vö. MNyj. XII, 193—210; XIII, 173—90; XIV, 117—33; XV, 143—56; XVI, 137—52; XVIII, 173—82; XIX, 155—63; XX, 161—72; XXII, 167—73; XXIII, 189—209; XXIV, 149—72.

¹ Az első szótag erősen hangsúlyos.

mozgó^u harcok vó^utak, nem vó^ut még akkòr álló^uhàrc. Ez íty tó^utt. Azután má még első^u télèn is csak mozgó^u harcok vó^utak, de mán akkòr annyival könnyeb vó^ut, hogy nem köllött ő^urszèmmek mènni, mèrt az ezred törzsnè lèttem bëosztva, mind legidő^usebb embèr az ezrednél, ijen tartalé^ukos, hád osztá ehyit könnyítettek rajtam, mán akkor nity családom is vó^ut. Az ezretparancsnokunk oda vezé^unyèlt a táviró^ujáho. Ott is osztám mènt ám, mer glig jó^ul fogot nekèm mindènhè a fejem. Akartak ottan továpkébzó... vagyis kint a harc^utérèn... ijen táviró^utamfojamot létesítettek, hogy mènnyek oda. De nagyon ömfejú vó^utam é^un, hogy most harmincégy-harminckét é^uves koromba még é^um mènnyek iskolába? Nèm mènnyék é^un! Hád bizon ezir mèk kihàl^ugatásra is mèntem, de csak... csak nekèm lètt igazam, mèrt aszontam, mènnyék inkább a szá^uzatho, mindènyé mènnyék, de tanulni nèm mènnyék. Annyit mán tudok, hogy magam fele nem fordítom a fegyvèrt, aszt is tudom, hogy az ellensik fele kèl lő^uni, ha van. Hát mondom, nèm mèntem. Csak ot marattam. Ot tó^uttöttem osztá, útyhogy é^un kilencszásztizènhè^utnek a májussára kerületem haza. Akkòr fèlmèntissel, mert mink az é^un apámnak vó^utunk nyó^ucam fíjaji... hatam mán kim vó^utunk a harc^utérèn, mèk két vő^u jis kim vó^ut. Útyhogy má az èggyik vő^u mæg èggy öcsé^um ugyanánál az ezrednél mán akkòr hő^usi halált is hàltak. Még èggy öcsé^um az is úh hàlt mæg, ot szèrzèd beteksigibe, hád oszt az apám... vó^ut nekije magának is èty kis fő^uggye, vó^ut èty kis haszombé^ures fő^uggye is, de nekèm is vó^ut. Így osztán ű é^ungèmet kirt, hogy eressenek haza. Mèrt elő^ubb é^ungèm nèm akárt az ezretparancsnokság elereszteni, mèrt ojan rëndő^ulközisèk vó^utak, hogy műszaki csapattú fèlmèntis nincsen. Hád osz fèlmèntetètt èggy öcsé^umet, még akkor az... az vó^ut a hatodik, aki èlmènt katonának. De hogy az apám szigorú embèr vó^ut, szekiroszta, hazajött az elő^utte való^u bátya szabatságra, akkor neki is tettek èty kényeret, amannak is, èlmènt az é^un öcsé^um, önkint ithatta idèsapamat², így osztán ű èngèm kirt; mondom má nekèm akkòr nity családom is vó^ut, az is csak az ű bajáho tãrtozott, azokat is gondozni, a családom kint lakot tanyán, ű mæg ithun, aszt így nekèm sikerút tizènhè^udbe, mondom, hazajönni, majd decembèrbe lèjárt a fèlmèntisèm, akkor be kèllèt vonúl^uni Dèbrècèmbè, ide a... csak a második homvét huszárezrethè, de február tizediké^un, mægín csak mökkaptam a fèlmèntist. Hát akkor osztá ithum vó^utam; a tizènyó^ucas fòradalom èngèm ithun írt.

[Akkor történt itt valami érdekes?]

Nèm, ojan nagyon é^urdékèk nèm törtínt, csak annyi törtínt: a jegyző^ut akárták kihúz^uni az irodábúl, èty kis lárma, de tám még èty pofòn sèm csattant. Akkòr, mielő^ut ez lèt vó^una, az é^un apámat választották mæg bíró^unak, még akkòr bíró^u vó^ut. Mèr az é^un apám erössen Kosút-párti, még a nagyapám is av vó^ut, a mi családungba nem vó^ut más politikai párti, mink is, é^un is av vó^utam mindig. Hád osztá a kössignek a bizalmád birta az apám, hád oszt ütèt választották mæg bíró^unak. Így oszt nèm sikerült a jeddző^ut, de tám mæg is taposták vó^una. Hát oszt az apám mægélő^uszte űket, hogy lècsítitotta űket, lècsèndèsítètte űket, és nèm törtínt ojan komojab báj sèmmi. Vó^ut itt èty kis takaros

² A negyedik szótag is hangsúlyos.

erdeje a prépostságnak, azd bizon kívázták mind ëty szálíg, aszt ëhörták, hijába vóut katonaság, hijába vóut szó^ggabíró^u, az éⁿ apám is mim bíró^u ide is telefonát, amoda is, hogy micsinájjon, hát aszonták, hoty hád bizza rá. Elép tiltották, tiltották, de aután, még osztán a gazdák segítettek, akiknek hat ökrök még jó^u lovajik vó^utak, mer nagyon rossz út vó^ut onnan kijárni, oszt azok hörták, osztá fëlíbe, mëk kit hogy. De az ërdő^ü ki lét^t írtva. Ennyi törtínt csak a forradalom alatt.

Azutá jött osztá a Tanácsköszársaság, akkòr az éⁿ apám... nem, elö^üsszòr mëg a románok jöttek, tán nem, a Tanácsköszársaság. Nagyapámat, mivel hoty huszonhárom hó^ut fő^üggye vó^ut, hát fëlmentëttik, ëty prolétár embër lét^t a... csag bíró^u, ëlnök vó^ut, akkòr a bíró^u mëkszünt. Mikòr a románok jöttek, akkòr mëgin csak az éⁿ apámat hitták vissza oszt bíró^unak. Az vó^ut, míg asztán a románok ki nem takarottak, aszt nem is tudom biztosan, hogy meddig. Lëmondott. A Tanácsköszársaságba pedik csak tisztëledbeli ëlnöke vó^ut, mer a lakossák kíрте, hogy maraggyon ott, hogy a tanácsával szó^ügájja azokat... vagyis segítse elö azokat a fíjatalabb, pró^übálatlan... A kössíg idejibe má az éⁿ apám ekkòr másotszòrra is vó^ud bíró^u. Hát így a kössígnek az ügyezs-bajozs dölgaít ösmërte. Hád oszt màjd mikòr a románok jöttek, akkòr azok mëntek, hatták ott a kössíkházát, akkòr még elö^üvëttik mëgínt az éⁿ apámat. De a kössíg akaratábú, mindig. Mindíg a kössíg akaratábú, mert hát aki it jeddzö^ü vó^ut, az ëty përcik sëm túrte vó^una, hogy ot légyën, mer a jeddzö^üvel, asztán a kòrmánnyal mindig, úgy a kössígbe, mint politikailag, mindig ellenzéki embër vó^ut. Hajthatatlan.

Éⁿ mëg ebbe az idö^übe fíjatal embër vó^utam, nem szerepëltem... huszonnyígy... ezërkilencszázhuszonnyígyig, akkòr választottak mëg kössígi eskütnék. Vó^utam nígy éⁱvig, huszonnyó^üdzba járt lë. Akkòr léttem csak kössígi képviselötestületi tag, mèrt az éⁿ apám kiöregëdëtt, ú vó^ut itt a pártⁿak, a kizsgazdapártⁿak vezetöje. Hád osztá, én ugyan... nekëm nem vó^ut, csak nyó^üc hó^ut fő^üdem, vó^ut aki, kizsgazdapártⁱak, ötvenhó^üdasok mëg hàrminchó^üdasok, idö^üsebb embërek, de... tudom is éⁿ, talán azír, hogy... azír az apám vó^ut, éⁿrá^m ruhászták aszt is. Tíz éⁱvën kërësztü é^m vó^utam itt a hëjbeli kizsgazdapártⁿak az ëlnöke. Nëgyvenödbe mõntam lë, arról a tisztsígemrú, akkòr mög mán é^m vó^utam itt a bíró^u. Nëgyvennyígybe, mikòr a mëkszállás mëktörtínt, utána a fëlszabadúlás, akkòr novembër, talán tizënhetediké^m vó^ut választás, éⁿgem akkòr a kössíg ëtyhangúlag mëgválasztod bíró^unak. Jött a tavaszi választás, mikòr mán az idejiglenës kòrmány müködzisbe lípëtt, akkòr új választás lét^t, csak é^m marattam. Nëm akártam, mëgúntam nagyon, sog baj vó^ut, mèr az íhum való^u embërek nem hittik asz, hoty háború van, az orosz katonasák pedik követëlte, hogy mindëнки szölgájon, ahun a katonaságot kël, ott a katonaságot, ahum pedig a kössíget, azut mëg a kössíget. Hát abba igazza vó^ut szász százalíki, mer a háború állott! Mër akik íhum vó^utak, azok nëm akártak mán háborúrul tudni. Azut ez ëty kicsit nehëz vó^ut. Azír is vó^ut nehëz, hogy nëm gëstt a kezemre, mert az orosz katonaság, itt Ujjfaluba vó^ut a komëndó^u, ëgy dërik fíjatal ö^ürnagy, szëmíjësëm mëg is ösmërkëttünk, mer töpszòr vó^utam nála, asz mõnta, valaki nëm foganna szó^ut, hát szó^üjjak, küd ú katonát. De ehë nëm vó^ut lelkiismeretëm, valaki idegën csapat vaty hatseregnek az izëje... elëbe áliccsam. Így osztám bizon sokat këlët veszekëdni véⁱlëk. Nëgyvenödbe osztán

csak lemondtam a bíró^u. . . az izéiről, először a kizsgazdapárt elnökségiről, negyvenötnek az ő^usszin. Annyira ki vó^utam merűve, hogy az orvosok, szó^uval ez a zsákaji, aki it vó^ut orvos, asz pihenést rendēlt. Hád osztán. . . elép hat hetet, a hat héⁱt után, mégincsak mēkhosszabbította.

[Elmondta: Hajner Ferenc, 75 éves földműves]

Lejegyezte: HOFFMANN ISTVÁN

Ēlső^u nap, szeptēmbēr ēlsején, amikor fēlmēntünk iskolába, bemutatták, aki tanid bennünket abba az ēlső^u osztájba, vó^utak, akik még rittak, amikor fēlmēntek, fēltek az iskolátú. Mikōr bemēntünk, első^us tanító^u néⁱni mesēlt ot nekünk, hogy az iskolába mit kēl majd csinálni, mēg mēgmonta, felírta ēty papírra, hogy mit kēl venni, asz mēk kēlēt mondani othon. Már akkōr a nagyobbak is odajártak, ēggy udvarra jártunk, azok má mesēⁱltik, hogy mījen az ēlső^u osztáj. Mit szoktak csinálni. Bár. . . mēkcstnáták az iskolát, újra meszētik, padokat. . . uj padok vó^utak, maj. . . ēggyūt jáccotunk az udvaron szūnetēgbe a másodikosokkal. Má azok tutták, hogy mījen az iskola, nekünk sokat mesēⁱltek rula, hoty hát mit kēl ot csinálni. Mēg nēⁱha ijezgettek is, hoty ki szoktak kapni. De láttuk, hotyhát az iskolába nemigen vērnek mēg bennünket, nemigem fīltünk, hoty kikapunk. Mikōr a könyvek megjōttek, szíp kīpes könyvet kapunk, abba vó^utak a betűk. Elēⁱb még nem tuttung belō^ulēk semmit ōlvasni, de kīső^ub rájōttünk, hogy mennyi ēⁱrdekēs mese van a könyvegbe. Nem sok tantárgyat tanūⁱtunk mēⁱg akkōr, írás, ōlvasás mēk számolás vó^ut.

[Elmondta: Veres Péter 14 éves tanuló]

Lejegyezte: HOFFMANN ISTVÁN

Mikor hazamēgyēk, akkor mēgebgdēlēk, azután lēirom a leckēⁱt, mēktanūlom, azután jáccok. Szoktunk jáccani kērgetō^ust mēg mindēmⁱfēⁱlit. Vagy átmēgyēk a szomszidba jáccani.

[Hogy játsszátok a kergetōst?]

Számolunk, hoty ki lēssz a kērgetō^u.

[Hogy számoljátok?]

Piros kendő^u, pipipi, / azalat vam valami, / három egēr mēg ēny nyúl, / kimēhet az ifiúr. És aki kimēgy, az lēssz a kērgetō^u. És asztán asz kērged bennünket; szaladunk a fa mēgēⁱ mēg a szálmakazal háta mēgēⁱ; míg mēkfog ēgy másikat, akkor mēg asz kērgeti a többit.

[Hát még mit szoktatok játszani?]

Bújócskát is szoktunk.

[Az hogy megy?]

Akkor is számolunk, és a húnyo^u odaáll ëty fáho vagy a fálho, és számol százíg. Mim mëg ëbújunk. És akkor, mikor elindúl a búvó^u vagy a húnjó^u, akkor mink meg elölmëgyünk, és akkor kivèrjük, hogy ipiapacs, ëty-kettő^u. És ha ü nem tud előp kivèrni benniünket, akkor ujra ő a húnjó.

[Hát aztán délután még mivel szoktad az időt tölteni?]

Há nyáron hajtottam a libád délután.

[És ha rossz idő van kint, akkor bent mit csináltok?]

Hát akkor jáccunk : babázunk vagy olvazgatok, meséket.

[Elmondta: Veres Veronka 13 éves tanuló]

Lejegyezte: HOFFMANN ISTVÁN

